

דף ד'

ר"מ מחייב ר"ש פוטר רא"א ספק
ומכוס אר' תלוי

מביאה הגמרא ששנינו בברייתא, בית דין שטעו וחזרו בהם ולאחר מכן הלך היחיד ועשה

על פיהם, רבי מאיר מחייב, משום שהוא תולה בעצמו. ורבי שמעון פוטר, מפני שהוא תולה בבית דין. רבי אלעזר אומר ספק, ומביא אשם תלוי. משום סומכוס אמרו, תלוי. אמר רבי יוחנן, ההבדל בין רבי אלעזר לסומכוס, שלרבי אלעזר הוא מביא אשם תלוי, ולסומכוס אשם תלוי מביאים כשהיתה לפניו חתיכה אחת, ספק של חלב ספק של שומן ואכלה, ואפשר לומר שהוא אכל בשוגג חתיכה של חלב והוא בר חיוב קרבן. אבל כאן המעשה עצמו הוא תלוי, ולכן אינו מביא אשם תלוי.

ר"ז א' משל דר"א דומה לאכל
ספק חלב

אמר רבי זירא, המשל של רבי אלעזר דומה, לאדם שהייתה לפניו חתיכה ספק חלב ספק

שומן, וחשב שהוא שומן ואכלה ונודע לו שהוא ספק, שמביא אשם שמא אכל חלב ממש. וגם כאן שמא הוא תולה בעצמו, ומביא אשם תלוי. וזה לא רק למי שאמר שהצבור מביא פר העלם דבר מפני שהדבר מפורסם, והוא אינו יחיד שתולה בבית דין. אלא אפילו למי שאמר שבית דין מביאים עליהם פר, ואפשר לומר שהדבר אינו מפורסם כל כך, הוא אינו תולה בבית דין מפני שהוא היה יכול לשאול מדוע בית דין מביאים את הפר, והיו אומרים לו שהם טעו. ולכן יש בו צד חיוב, והוא תולה בעצמו ומביא אשם תלוי³³.

משל של סומכוס דומה לאדם
שהביא כפרתו בה"ש

רבי יוסי בר אבין אמר, ויש אומרים שרבי יוסי בר זבידא אמר, למה דומה מה שאמר סומכוס

שאינו מביא אשם תלוי, לאדם שהביא כפרתו בין השמשות, ספק נתכפר מבעוד יום ספק נתכפר משחשכה, שאין מביא אשם תלוי³⁴. מפני שבין השמשות אין בו צד חיוב שהרי בין השמשות כהרף עין ואין אדם יכול לעמוד עליו ופטור. וכן כאן הוא כספק מבעוד יום ספק משחשכה ואינו

33 תוס' שואלים שבאכל ספק חלב ספק שומן הוא ספק אם אכל חלב לו ולכולם, אבל כאן לו אין ספק, וכן בסומכוס. תוס'.

34 אפילו שהוא קרב אחר תמיד של בין הערבים אין בו שום פסול שבפרק תמיד נשחט א' שעשה של פסח ועשה של אכילת קדשים, דוחים עשה של השלמה, ויש תרוצים נוספים. רש"י.

מביא אשם תלוי. וזה לא רק למי שאמר שבית דין מביאים פר ולא צבור, שהדבר לא התפרסם והוא יחיד התולה בבית דין ופטור. אלא אפילו למי שאמר שהצבור מביאים, מפני שלא עלה בדעתו לשאול למה הצבור הביאו פר. ויש בו יותר צד פטור מצד חיוב, והוא תולה בבית דין ולכן אינו מביא אשם תלוי.

ר"ע ובן עזאי נחלקו בהחזיק
לצאת לדרך

שואלת הגמרא במה נחלקים בן עזאי ורבי עקיבא במשנה לגבי מי שיצא למדינת הים? אמר רבא, שנחלקו במי שהחזיק בדרך ללכת למדינת הים, ועדיין הוא בעיר. לבן עזאי הוא חייב, שהרי הוא נמצא בביתו. ולרבי עקיבא הוא פטור, כיון שהוא טרוד לא היה יכול לשמוע שבית דין חזרו בהם, והוא תולה בבית דין ופטור.

“ונעלם דבר” ולא המצוה כולה

תנו רבנן, נאמר: “וְנִעְלָם דְּבָרְךָ”, ולא שתעקר המצוה כולה. כיצד? אמרו אין נדה בתורה, אין שבת בתורה, אין עבודת כוכבים בתורה, פטורים, שנאמר: “וְנִעְלָם דְּבָרְךָ” ולא שתתעלם מצוה כולה. אבל אמרו שיש נדה בתורה, אבל הבא על שומרת יום כנגד יום פטור. יש שבת בתורה, אבל המוציא מרשות היחיד לרשות הרבים פטור. יש עבודת כוכבים בתורה, אבל המשתחוה פטור, חייבים, שנאמר: “וְנִעְלָם דְּבָרְךָ” ולא כל הגוף.

עולא א' קרא בו ונעלם מדבר

שואלת הגמרא, כיצד התנא הקשה שגם בקיום מקצת וביטול מקצת יהיו פטורים, אם כן במה יהיו חייבים? עונה הגמרא, התנא הקשה אולי נאמר ש“דְּבָרְךָ” משמע כל הדבר, כשהורו לעקור כל הגוף. ונאמר להיפך שאם בית דין הורו לבטל במקצת ולקיים במקצת יהיו פטורים, לעקור כל הגוף חייבים. והתנא מתרץ שהכתוב “וְנִעְלָם” בא ללמד שאם הורו לבטל מקצת ולקיים

מקצת חייבים.

חזקיה אמר מצות מצוה אחת

מבררת הגמרא, מנין שהכתוב "וְנַעַלְם דָּבָר" מדבר באופן שהורו לבטל מקצת ולקיים מקצת?

אמר עולא, יש לקרוא כאילו כתוב "וְנַעַלְם מִדָּבָר"^{35 36} שהכוונה שטעו במקצת. חזקיה אמר, שנלמד מסופו של הכתוב "מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ וְאֲשֶׁמוּ" מכל מצוות ולא כל מצוות. שואלת הגמרא, אולי נאמר שמדובר בעוקר כל הגוף ו"מִצְוֹת" משמע מצוות רבות, "מִכָּל מִצְוֹת" אחת מן המצוות. והכתוב אומר שאם בית דין הורו לבטל אחת המצוות חייבים להביא פר העלם דבר? אמר רב נחמן בר יצחק, שממה שכתוב "מִצְוֹת" עם וי"ו משמע מצוה אחת ו"מִכָּל מִצְוֹת" מלמד שמדובר במקרה שבא לעקור מקצת ולקיים מקצת, ולא לעקור את כל הגוף. רב אשי אמר, לומדים בגזירה שווה "דָּבָר" "דָּבָר" מזקן ממרא. כמו שבזקן ממרא לומדים מהכתוב "מִן הַדָּבָר" ולא כל דבר שהאומר אין תפלין לעבור על דברי תורה פטור, חמש טוטפות להוסיף על דברי סופרים חייב. כך אין מביאים פר העלם דבר כשבית דין הורו לעקור את כל הגוף.

אין חייבים עד שיורו בדבר שאין
הצדוקים מודים בו
אמר רב יהודה בשם שמואל, אין בית דין חייבים פר העלם דבר, עד שיורו בדבר שאין הצדוקים מודים בו. אבל אם התירו בדבר המפורש בתורה שהצדוקים מודים בו, פטורים. כיון שאין זה נחשב לשוגג שהרי יכל ללמוד ולדעת, אלא הוא קרוב למזיד שאין מביאים על כך קרבן.

שואלת הגמרא ממה ששנינו במשנה, בית דין שאמרו יש נדה בתורה, אבל הבא על שומרת
א' שהעראה בשו"י מותרת או כשראתה בלילה חייב
יום כנגד יום פטור, הרי אלו חייבין³⁷. והרי שומרת יום כנגד יום כתובה

35 שהמ"ם נדרשת לפניו ולאחריו. רש"י.

36 ואמרו בירושלמי שיש מי שאומר גורעים ודורשים מתחלת פרשה לסופה, ויש מי שאומר אף באמצע פרשה. וי"ל שבעדות דורשים לד' "יקום דבר" דבר ולא חצי דבר, מפני שדבר משמע הדבר כולו וכאן דורשים מעניינו של הכתוב. שהרי כתוב אחת מכל מצות ה' ומשמע מצוה שלימה. ולמה כתבדבר אלא לדרוש ונעלם מדבר אפי' דבר אחד מן המצוות. וכן בכ"מ גורעין ומוסיפין ודורשין משום דוחק שיש בכתוב. תוס'.

37 היו יכולים למצוא בנדה עצמה כגון בדם אדום בדם שחור, אלא שבא להשמיע שאפילו בשומרת יום ובנדה נקרא קיום מקצת וביטול מקצת. ובגמרא הק' אי הכי אפילו נדה נמי, ש אפילו נדה בכה"ג אי הוא בדבר שאין הצדוקין מודים בו הוא קיום מקצת. תוס'.

בתורה בכתוב: "וְאִם טָהְרָה מְזוּבָּה וְסִפְּרָה לָהּ"³⁸ מלמד שסופרת אחד לאחד? עונה הגמרא, שאמרו שהעראה מותרת, ורק גמר ביאה אסורה. שואלת הגמרא, הרי גם זה מפורש בכתוב: "אֶת מִקְלָהּ הֵעֲרָה"? עונה הגמרא, שבית דין הורו שביאה כדרכה אסורה, שלא כדרכה מותרת. שואלת הגמרא, הרי גם זה מפורש שנאמר: "מִשְׁכְּבִי אֶשֶׁה", שני משכבות באשה אחד כדרכה ואחד שלא כדרכה?³⁹ עונה הגמרא, שאמרו שכדרכה אסור אפילו העראה, בשלא כדרכה גמר ביאה אסורה העראה מותרת. שואלת הגמרא, אם כן הוא דבר שאין הצדוקים מודים בו אפילו בנדה, ולא רק בשומרת יום כנגד יום? אלא לעולם מדובר שהורו שבשומרת יום כנגד יום העראה מותרת אפילו כדרכה וגמר ביאה אסורה, ואין הצדוקים מודים בו שאיסור העראה בכדרכה כתוב בנדה ולא בשומרת יום. או שנאמר, כשבית דין אמרו שזבה אינה אלא כשראתה בימים, מפני שכתוב "כָּל יְמֵי זוּבָה"⁴⁰. אבל כשראתה בלילה טהורה. והוא הדין שאינה שומרת יום אלא כשראתה ביום, בימי זיבה.

בשבת כשא' הכנסה מותרת ואיבע"א הגמרא שואלת ממה ששנינו במשנה, הורו בית דין שיש שבת בתורה אלא שהמוציא

הושטה זריקה מותרות

מרשות לרשות פטור, הרי אלו חייבין. והרי הוצאה כתובה בכתוב "וְלֹא תוֹצִיאוּ מִשָּׂא מִבְּתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת"? עונה הגמרא, שבית דין אמרו שהוצאה אסורה, והכנסה מותרת⁴¹. או שנאמר, שאמרו שהוצאה והכנסה אסורות⁴², שהושטה וזריקה שאינן כתובות במפורש מותרות. עוד שואלת הגמרא ממה ששנינו במשנה, יש עבודת כוכבים בתורה אבל המשתחוה פטור, הרי אלו חייבין. והרי כתוב "כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אֲחֵר"? עונה הגמרא שבית דין אמרו שהשתחויה כדרכה אסורה, ושאינה כדרכה כגון המשתחוה לפעור או למרקוליס מותרת. או שאמרו שהשתחויה כדרכה אסורה, כשיש בה פשוט ידים ורגלים. השתוויה

38 תוס' כתבו שלא גורסים הא כתיב וספרה לה שהרי בנדה דרשוהו מ"משכב נדתה יהיה לה". תוס'. וכן כ' במסורת הש"ס שיש גרסה אחרת "יהיה לה"

39 משמע שהצדוקים מודים בו, ובפ' אחד דיני ממונות גבי טעה בנואף ונואפת משמע שאין צדוקין מודים בו וי"ל ששם מדובר בהעראה שלא כדרכה. תוס'.

40 היה אפשר להביא את הכתוב הקודם "זוֹב דְּמָה יָמִים רַבִּים".

41 והתנא קורא להוצאה הכנסה כמה שא' במס' שבת (ב:) ובמסכת שבועות (ה.). תוס'.

42 אע"ג שהכנסה אינה כתובה היא סברא מה לי אפוקי מה לי עיולי (שבת צו:). תוס'.

שאינן בה פשוט ידים ורגלים מותרת.

רב יוסף הסתפק, מה הדין בבית דין שהורו שאינן מלאכת חרישה בשבת⁴³.
האם כיון שהם מודים בשאר מלאכות שבת שאסורות, כמו שהורו על
ביטול מקצת וקיום מקצת וחייבים. או שכיון שעקרו את עיקר מלאכת
חרישה, כמו שהורו על עקירת הגוף.

אין ראיה ממה שש' אבל א' הבא ומביאה הגמרא ראיה ממה ששנינו במשנה, יש
על שו"י חייבים נדה בתורה אבל הבא על שומרת יום כנגד יום

פטור הרי אלו חייבין. והרי הם עקרו את עיקר דין שומרת יום כנגד
יום? דוחה הגמרא, שאפשר לומר כמו שתירצנו לעיל שלא עקרו את
עיקר דין שומרת יום כנגד יום. ומביאה הגמרא ראיה ממה ששנינו, יש
שבת בתורה אבל המוציא מרה"י לרה"ר פטור, והרי הם עקרו את עיקר
מלאכת הוצאה. דוחה הגמרא, שגם כאן אפשר לומר כמו שתירצנו לעיל
שאמרו שמושיט וזורק מותרים. ומביאה הגמרא ראיה ממה ששנינו
במשנה, יש עבודת כוכבים בתורה אבל המשתחוה פטור והרי עקרו את
ההשתחואה. ואומרת הגמרא שגם כאן אפשר לומר כמו שתירצנו לעיל
שאמרו שהשתחואה שלא כדרכה מותרת.

ובע"ז א' היום עו' ולמחר רבי זירא הסתפק, מה הדין כשבית דין אמרו,
בטלה ש"מ שחייב אין שבת בשביעית. וטעו בכתוב: "וביום

השביעי תִּשְׁבֹּת בְּחֻרֵי שְׁבִיעִי וּבְקִצֵּיר תִּשְׁבֹּת". בזמן שיש חרישה יש שבת,
ובשביעית שהחרישה אסורה אין שבת. האם כיון שמקיימים את השבת
בשאר השנים, הוא כמו ביטול מקצת וקיום מקצת. או שכיון שעקרו
את השבת בשביעית, הוא כעקירת הגוף? אמר רבינא, שיש ראיה ממה
ששנינו, נביא שנתנבא לעקור דבר מדברי תורה חייב, לביטול מקצת
ולקיום מקצת, רבי שמעון אומר פטור. ובעבודת כוכבים, אפילו אמר
היום עובדה ולמחר בטלה חייב. והרי כהיום עובדה ולמחר בטלה הוא
כאין שבת בשביעית, והתנא קורא לדבר זה ביטול מקצת וקיום מקצת.
ומכאן שכשאמרו אין שבת בשביעית, הוא כביטול מקצת וקיום מקצת.

משנה

43 נקט את תחילת אבות מלאכות דפ' כלל גדול, אבל בחרישה צדוקים מודים בה. וגם לרב יוסף צריכים שיהיה
דבר שאין צדוקים מודים בו. כדלקמן אמר לך רב יוסף כו' ומשמע שסבר כשמואל. תוס'.

הורו בית דין וא' מהם א'
סטועים או שלא היה מופלא

מונה המשנה מקרים שבהם אין הוראת בית דין
נחשבת לטעות בהוראה הפוטרת: הורו בית דין
וידע אחד מהן שטעו, ואמר להן טועין אתם⁴⁴, או שלא היה מופלא של
בית דין שם⁴⁵, או שהיה אחד מהן גר או ממזר⁴⁶ או נתין או זקן שלא
ראוי לבנים⁴⁷, הרי זה פטור. שנאמר כאן עדה: "וְאִם כָּל עֵדֶת יִשְׂרָאֵל
יִשָּׁגוּ", ונאמר להלן עדה "וְשִׁפְטוּ הָעֵדָה" "וְהָצִילוּ הָעֵדָה". מה עדה
האמורה להלן כולם ראויין להוראה, אף עדה האמורה כאן עד שכולם
יהיו ראויים להוראה.

גמרא

אמר רב ששת וכן שנה התנא דבי רבי ישמעאל,
לומדים שכשלא היה שם מופלא של בית דין
פטורים, שכמו שאם הורו בדבר שהצדוקים מודים בו פטורים מפני
שהיה להם ללמוד ולא למדו, כך כשלא היה שם מופלא של בית דין
פטורים, מפני שהיה להם ללמוד ולא למדו.

למדנו במשנה שלומדים מהכתוב "וְשִׁפְטוּ
הָעֵדָה" שצריכים שכל הסנהדרין יהיו ראויים
להוראה. ויודעים שזה כוונת הכתוב שם, כמו שאמר רב חסדא שלומדים
שכל הסנהדרין יהיו ראויים להוראה מהכתוב: "וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ"
בדומים לך. והואיל ומצאנו בעדה האמורה כאן שכולם צריכים להיות
ראויים להוראה, מדובר בסנהדרין גדולה⁴⁸. שואלת הגמרא, אולי
הכתוב "עִמָּךְ" בא לשכינה, לגופו לומר שהזקנים יעמדו עם משה ולא
יכנסו לפני ולפנים במקום שכינה. מפני שהייתי אומר שנלמד מהכתוב
"אֶסְפָּה לִּי" שיכנסו במקום שכינה⁴⁹. אלא אמר רב נחמן בר יצחק

44 ופטור, שצריכים שיהיה 'עד שיורו כולן', כמה שאמרו לעיל. רש"י. והרמ"ה הק' הרי ד"ז הוא לרבי יונתן
שנשארו דבריו בקושיה. ופירש הרמ"ה שכיון שאמר להם טועים אתם ואמר להם טעם, אפ' שטעמו לא נראה
להם היה להם לעיין והם קרובים למזיד. והרא"ש כ' שנראה כפירש"י [ואע"ג שהקשו על רבי יונתן מברייטא
סתם משנה עיקר. תוס' הרא"ש.

45 אף על גב שלא היה מסנהדרין עצמה. שאם הוא מסנהדרין עצמם אפילו כשהקטן שכולם לא היה שם אינה
הוראה גמורה. רש"י.

46 בירושלמי א' שעברו ומנוהו, שמי שאין ראוי להוראה נעשה כאבן. תוס'.

47 רש"י הקשה מפני מה אין הוא ראוי להוראה. רש"י.

48 ושנינו בתורת כהנים "עדת ישראל" עדה המיוחדת לכל ישראל, ואיזו זו סנהדרין גדולה. רש"י.

49 לשון ראשון, ל"א עמך משום שכינה ברור צדיקים גמורים שאני רוצה להשרות שכינה עליהם רש"י.

מהכתוב "וְנִשְׂאוּ אִתָּךְ" "אִתָּךְ" בדומים לך.

משנה

הורו בית דין שוגגים ועשו קהל **בית דין שהורו בשוגג שמותר לעבור על אחת מכל המצוות, והקהל עשו על פיהם היא הוראה גמורה, ומביאים פר העלם דבר של צבור. ואם הורו במזיד לעבור על אחת המצוות והקהל עשו על פיהם בשוגג, אינה הוראה⁵⁰ וכל אחד ממי שעשה מביא כשבה או שעירה, חטאת יחיד. ואם הורו בשוגג והקהל עשו במזיד, הרי אלו פטורין, שמזיד אינו חייב בקרבן.**

גמרא

התנא שנה ועשו מזידין הרי אלו **שנינו במשנה שוגגין ועשו מזידין הרי אלו פטורין, מפני שבמזיד אין קרבן לא לצבור ולא ליחיד. ומדייקת הגמרא, שבשוגג דומה למזיד חייב, מפני שאינו תולה בבית דין ממש אלא שוגג שתולה בעצמו, וחייב בשגגת מעשה. ואם בית דין הורו שחלב מותר⁵¹, ונתחלף לו בשומן ואכלו חייב חטאת יחיד משום שהוא תולה בעצמו⁵². ולכאורה יש לפשוט מהמשנה את הספק של רמי בר חמא, מה הדין בבית דין שהורו שחלב מותר ונתחלף לו בשומן ואכלו חייב חטאת יחיד או לא. דוחה הגמרא, שרמי בר חמא יאמר שהתנא אמר שוגגין ועשו מזידין הרי אלו פטורין, לא כדי לדייק שבשוגג דומה למזיד חייב. אלא אגב מה ששנינו ברישא, מזידין ועשו שוגגין.**

50 שכ' "אם כל עדת ישראל ישגו" שוגגים בבית דין, וכאן היא שגגת מעשה בלא הוראה.

51 שחלב שעל הקרב מותר ולא שעל הכליות, שאינו עוקר את כל הגוף. (רש"י.

52 ונקרא דומיא דמזיד משום שכמו שמזיד אינו תולה בבית דין הוא גם שוגג זה אינו תולה בבית דין.